

Opis źródła:

Fragmenc dziennika autorstwa Henryka z Lubomirskich Tretera (ur. 1807), który na polecenia dziadka opisywał przebieg edukacji domowej, a następnie szkolnej. Szlachcic kształcił się w Szkole Realnej we Lwowie, którą powołano do funkcjonowania w 1817 roku. Kształcono w niej urzędników, nauczycieli. Szkoły te dawały przepustkę do pozyskania wykształcenia akademickiego. Na zakończenie każdej klasy uczniowie pisali egzamin z każdego przedmiotu. By przyjęto kandydata do szkoły realnej należało ukończyć cztery klasy szkoły podstawowej. Dziennik obejmuje zaledwie rok i dotyczy przełomu 1820/1821 roku. Autor opisuje swoją ścieżkę dydaktyczną oraz wychowawczą.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie. (Fond 836, opis 1, sygn. 165)

Tekst źródła:

Biografija Henryka z Lubomirskich Tretera od dnia 9 lipca roku pańskiego 1820 zaczynająca się we Lwowie.

Pierwiastki nauki i oświaty mojej do daty dzisiejszej wiele rodziców moich kosztowały, mówią jednak wszyscy, a osobliwie Dziad mój ojczysty Stanisław II z L. Treter, że są bezowocne. Ja mówię jednak, że byłem dotąd szczęśliwy, jadłem zawsze to co najlepszego i piłem, próżnowałem ilem chciałem, igrałem, śpiewałem, skakałem i swawoliłem przystojnie bądź nieprzystojnie, temu dozory i nauczyciele moi nie zdołali zapobiec. Krótko powiem byłem panem moich namiętności i nabytych złych (jako mówią) zwyczajów i obyczajów. Dziś wszystko się urwało i sam nie pojmuję co się ze mną stało i dzieje! Ojciec przywiózł mnie z Cegan (po wielkim próżnowaniu) wraz z bratem moim Nestorem do Lwowa pod oko strażnicze Dziada mojego ojczystego. A gdy i tu podług nałogów moich zacząłem sobie nieuważnie żyć i postępować otłukł mnie ojciec i ukarał bez miłosierdzia; zamiast sytych, tłustych, delikatnych i wymyślnych posiłków, karmił mnie prostymi potrawami i chlebem razowym rozkazał. A gdy dnia 9 lipca roku 1820 ze Lwowa wyjechał, oddał mnie w opiekę dziada mego

wspomnionego najsurowszego, swawoli i próżnowania nieprzyjaciela. Ten lubo mi się zdawał, że mnie kocha, jednak ustawnie pilnuje kroków moich, łąje mnie, upomina, a czasem i trąca; zgoła zupełną i dawną wolność moją jako się niżej pokaże utraciłem. Po odjeździe ojca mojego, chociaż to był dzień niedzielny, przez parę godzin, czyli więcej zacząłem naukę czwartej klasy poprzedniej do szkoły realnej. Nauczyciel do tego od ojca mego opłacony był Pan Franciszek Raab.

Słowniczek pojęć:

Dziad – określenie na dziadka chłopca.

Nestor (ur. 1805) i Henryk (ur. 1807) z Lubomirskich Treterowie – synowie Stanisława Mikołaja Tretera. Wywodzili się ze szlachty średniej. Pobierali edukację domową, a następnie uczęszczali na kurs czwartej klasy niemieckiej przygotowującej do szkoły realnej.

Nauczyciele domowi – osoby z wykształceniem pedagogicznym zatrudniane na prywatnych dworach szlacheckich. Zdarzało się również tak, że rodzice przyjmowali rolę nauczyciela domowego.

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Jaka była przyczyna zmiany miejsca zamieszkania przez chłopca?
2. Jakie zmiany zaszły w życiu chłopca po przyjeździe do Lwowa?
3. Jakie metody wychowawcze stosował dziadek chłopca?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Jakie emocje towarzyszyły autorowi podczas przytoczonych sytuacji?
2. Do jakiego państwa należało wówczas miasto, w którym zamieszkał Henryk?
3. Do jakiego państwa dziś należy miasto, w którym zamieszkał Henryk?
4. Jaką rolę odgrywało w I połowie XIX wieku miasto, do którego przeniósł się Henryk?

5. Czy metody wychowawcze stosowane przez dziadka i ojca zostały słusznie określone przez nich jako nieprzynoszące efektu? Uzasadnij odpowiedź w oparciu o tekst źródłowy.

Wskazówki:

Analizując fragment źródła należy zwrócić uwagę na emocje, które dziecko przekazuje, a także autorefleksję dziecka. Ponadto analizując edukację w XIX wieku w zaborze austriackim należy podkreślić, że nauczycieli wynajmowano w ramach korepetycji. Henryk i Nestor Treterowie mimo różnicy wieku uczyli się razem. Czwarta klasa niemiecka była dla nich uzupełnieniem, by mogli podjąć naukę w szkole realnej.

Literatura pomocnicza:

P. Zimmermann, *Uwarunkowania historyczne roli i statusu języka polskiego w systemie edukacji Galicji 1. połowy XIX wieku*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2016, nr 2, s. 246 – 270.

C. Majorek, *Początki austriackiego systemu szkolnictwa ludowego w Galicji w latach 1772–1780*, w: „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, t. 19, s. 60-98.

Najważniejsze cezury:

1795 rok – upadek Rzeczypospolitej

1805 rok – reforma edukacji w Cesarstwie Austriackim

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Grzegorz Cybula